

Túl az ötmilliomodikon

Kettős jubileumot ünnepel a berlini Barátság Színház. Az NDK népszerű központi gyermek- és ifjúsági színháza 30 évvel ezelőtt nyitotta meg kapuit a fiatal nézők előtt, s nemrégiben váltotta meg jegyét az intézmény ötmilliomodik látogatója is.

A Barátság Színház az elmúlt 30 év alatt 150 darabot mutatott be, s mint azt a nézőszám bizonyítja, igen szép sikerrel. A társulatot külföldön is jól ismerik és kedvelik. Legutóbb az antwerpeni Királyi Ifjúsági Színház vendégei voltak.

Klaus Urban, a színház Intendánsa így nyilatkozott céljairól és küldetéséről: „Mindenekelőtt nézőink fantáziáját kívánjuk megmozgítani, szeretnénk, ha valamennyi előadásunk élmény lenne számukra. Nemcsak szórakoztatni akarunk, hanem esztétikai élvezetet is kívánunk adni. A gyermekek — komoly közönség. Azt tapasztaltuk, hogy csak azt a darabot fogadják szívesen, és csak azt értik meg, amelyet az ő korosztályuk problémáival foglalkozik, s amelyet nagy igénnyel, magas művészi színvonalon írtak meg, és adnak elő a színházban.”

Kiállítási napló

Ablakok Hellászra

A feketével burkolt kiállítóteremben 22 ablak nyílik az Akropoliszra, a görög mitológiára, a hellén tájra. Az aranybarna keretek négyzetében Devecseri Gábor mitológia ihlette verseinek részleteit írta Vinkler László, s mellé filctollal megidézte az Akropolisz oszlopaival, az archaikus mosolyú kőeket, Poszeidon nemes arcát. Odüsszeusz alakját, Olümpiót és Mükéné, Elektrát, Télemakhoszt és társait.

A Bartók Béla Művelődési Központban a fél évvel ezelőtt elhunyt Vinkler László Akropoliszi pillanatok című grafikai emlékkiállításával nyílt meg a Szegedi Ünnepi Hetek képzőművészeti eseménysorozata. Egy immár soha meg nem valósuló (?) könyv előéletének lehetünk tanúi, azokat a vázlatokat láthatjuk, amelyeken ritka egységben ötöződik egy költő és egy képzőművész gondolata-érzelme-indulata, hasonló erkölcsi, művészi, esztétikai alapállása, filozófiája. Csoda-e, ha egymásra találtak?

Devecseri Gábor egy 1987-ben készült interjúban ezt mondta: „Az antikvitáshoz

nem lehet „visszavonulni”. Irodalmában, művészetében a formai gazdagság harmónia, virtuozitás élvezete és közvetíthetősége, a mesterség izgalmas gyakorlati mellette és előtt az vonz, hogy a homéroszi humanizmustól a menandroszi és tovább egyenes utat jelöl az emberiség igényében és gyakorlatában. A jelentés szívesen ítélem meg ennek alapján, mert jó mércének tartom. Nem én vagyok az első, de az utolsó sem, aki — más emberek között — mitológiai tárgyú, de nagyon is a mindenkori jelenről és jelenhez szóló munkákat ír.”

Vinkler László 1979-ben így vallott a görög mitológia iránti vonzalmáról: A mitológia nyelvének gazdag, bő képi tartalma van. Alakjai azért nem vesztek el az évszázadok során aktualizációjukat, mert nem alapított dogmatikus vallás alakjai, hanem a természet, illetve az emberi természet lényegének, tulajdonságainak megjelenései... A görög istenalkotók a valóságban nem egy-egy elkülönült szektort jelképezik, hanem ugyanazon valóságnak egy-

egy megnyilatkozási formáját jelentik. Ugyanaz a világ hol apolloni, hol diónüszosi tulajdonságait tárja fel... A mitológia olyan képi nyelv, amely a valóság különböző megnyilvánulási formáit, különböző vonatkozásokban és területeken ábrázolhatóvá teszi.”

Irodalom és képzőművészet, vers és rajz találkozik ezeken a lapokon harmonikus, szép egységben. A görög mitológia, az egész Hellén-kultúra az Akropolisz csodálatos oszlopaiban, frizeiben, márványszentélyeiben, szobraiban sűrűsödik. Az ókori görögösről szinte mindannyiunknak az Akropolisz jut az eszünkbe. Fotókról, filmekről ismerjük ezt a csodálatos építészeti hagyatékot, művészettörténeti könyvek lapjairól, a görög dráma úrra és úrra megelevenedő színpadi megjelenéséből a mitológia alakjait, filozófiájuk leglényegesebb mondanóit... S mégis ez a kiállítás rádobban bennünket arra, mennyire egysíkúak ismereteink, mennyire nem vagyunk nyitottak az egyetemes múlt érdekére, s ha ezeket netán a művészet eszközeivel újateremtük, micsoda erővel képes hatni mindannyiunkra. Az ókori görögösből sokan és sokmindent félreértettek, félremagyaráztak az évezredek során. E kultúra korszerű újraértékelése tudományban és művészetben egyaránt nagyszerű és nemes feladat. Hisz Európa bölcsőjéről, emberségünk egyik nagy történelmi tisztítóüzéről van szó. Ehhez is hozzásegít ez a szépen rendezett, Vinkler pályájának egyik szeletét bemutató emlékkiállítás.

A könyv-csira vázlatát Vinkler László a repülőszármal gondolathoz jól alkalmazkodó, de az évek során kifakuló filctollal készítette. Ez a vázlat bebizonyította, micsoda értéket hozott létre, s ha nem születik meg könyv alakban, egy-két év múlva milyen alkottásokkal leszünk szegényebbek. Nagyszerűt tett volna, ha a szép könyvet, az igazi kulturális értéket és művészi színvonalat tisztelő nyomdászok MTESZ-csoportja föl vállalná a kötet gondozását. Megszokozhatnánk és megöröszíthetnénk a ritka élményt!

Tandi Lajos

Gyermekek klinikája

A Szovjetunió egyik vezető gyermekgyógyászati intézménye a Moszkvai 2. számú Orvostudományi Intézet. Különösen híres a gyermeksebészeti és ortopédiai tanszék. Itt számos tudományos problémát oldanak meg sikerrel, többek között új irányban kutatnak a plasztikai sebészet terén. A klinikán évente 6000 gyermek kaphat szakorvosi segítséget.

A gyermeksebészeti tanszék a harmincas években hozták létre. Akkor jött létre a Szovjetunióban és a világon az első gyermekgyógyászati kar. A klinikán már a kezdet kezdetén bevezették a gyermekek égési sebeinek kis védősátor alatti, nyitott gyógyítási módját, a combcsonttörés gyógyításának funkcionális módszerét.

A Moszkvai 2. számú Orvostudományi Főiskola mellett viseli Nyikolaj Pirogov (1810—1881) híres orosz sebész nevével, aki először műtött a haremzős narkózis alkalmazásával és meghonosította a gipszkötést.

Sorolhatnánk a különbségeket, ám Dér Zoltán hitelt érdemlő bizonyításokkal mutatja meg, hogy a teoretikus Lukács minősítése mennyire érvényes a század egy-két-két-két fontos értékére, a Kosztolányi-életműre. (Forum Könyvkiadó.)

Sz. Lukács Imre

STOP reflektor

Sebesség és közlekedésbiztonság

Ritka kivételnek számít az, aki autóban ülve nem élvezi a sebességet, a mozanatlan szélcsöndben is a légellenállás-kavarta suhogást, az egybeolvadó bokrok látványát, a táj gyors változását. Ez az, ami nemcsak a járművezetőt, de utasait is gyakorlata lenyűgözi, magával ragadja, az autózást egyszerűen élményszámba emeli. S ki gondol ilyenkor arra, hogy következnek egy kanyar, netán megváltozik — mondjuk egy megvehető — az úttest szilárd burkolatának minősége vagy csak egy közeli földűtről felhordott és leszárdott sárgom-

bócra fut rá valamelyik kerék, s attól a pillanattól kezdve már hiába van kézben a volán, hiába a gázpedál mellett a fékpedál.

„Ma ott tartunk, hogy a biztonsággal foglalkozó szakemberek az autó egyik legfontosabb tulajdonságát, a sebességet egyenesen károsnak és mindenképpen szigorú határok közé szorítandónak tekintik” — írja az Országos Közlekedésbiztonsági Tanács titkárságának ez év márciusi, e témakörrel foglalkozó kiadványa.

A járművek haladási sebessége felső határának megszabása előtt, például 1975 első felében országosan a balesetek 20 százaléka történt helytelen sebességmegválasztás miatt. A sebességkorlátozási intézkedések bevezetése — a sokak által helyeselt és ugyancsak sokak által kifogásolt 80, illetve autópályán 100 kilométer/óra felső határ megjelölés — után sem következett be lényeges eredményjavulás a vonatkozásban.

Az OKBT titkára elmúlt heti sajtótájékoztatóján jelentette be országos adatok: „A járművezetők által okozott balesetek egyharmada a sebesség helytelen megválasztása miatt fordul elő, és minden kilencedik baleset halállal végződik.” Csonegrád megyében — bár kevesebb baleset volt, mint tavaly azonos időszakban — a közlekedési karambolok 24 százaléka a sebesség rossz megválasztása miatt következett be.

Az OKBT éppen ezért indított országos méretű akciókat az autósok, motorosok körében a száguldozás, gyors-hajtás veszélyeinek központba állítására. A felmondott egyszerű, tartalmára: „A megengedett határokon belül mindenki olyan sebességgel haladjon, ami biztonságos” nem hozható fel érv cáfolatként. Ez az egyetlen mondat természetesen azt is jelzi, hogy nemcsak sebességmérő órával kimutatható, de relatív értelemben vett gyors-hajtás is létezik, sőt, többnyire ez utóbbi vezet karambolokhoz, sérülésekhez, s már jövőtétlen tragédiákhoz is. A hazánkban évek óta bekövetkezett halálos közúti balesetek 50 százalékánál közvetlen, vagy közvetett szerepe volt a nagy, vagy nem megfelelő sebességnek. Ez olyan magas arány, hogy feltétlenül további tanulmányozást igényel.

Az 1979 augusztusában bevezetett új sebességkorlátozások tehát nem oldották meg az e vonatkozású problémákat. A megfelelő utazási, forgalom-ritmusváltási sebességeket tehát meg kell tanulnia mindenkinek, aki motorra ül, volán mögött csatlózza be a biztonsági övet.

Mindenekelőtt az út, az

időjárás, a fényviszonyok — mert ugye nem mindegy, hogy nappal van, szürkület, vagy éjjel —, az éppen adott járműforgalom és a használt jármű tulajdonságai, „képeségei” határozzák meg a legmegfelelőbb haladási tempót; szorítják, kényszerítik a járművezetőt annak betartására. Az úttest, annak sok-sok adott szakasza ismert az autósok előtt. Ennek a ténynek viszont legalább annyi hátránya is lehet, mint előnye. Előny, hogy tudjuk, melyik kilométerszelvényben milyen fő kanyar következik; de már hátrány, hogy oda se figyelünk egy ott éppen előttünk megtörtént zuzálekezőrára. S hiába ismert a kanyar íve, az ezerszer is bevált tempó mellett kifelé sodródik a kocsi, olykor megállíthatatlanul. A legismertebb „hazai pálya” így válhat életveszélyessé.

A sebességbecsülést — haladó járművek esetében — valósággal tanulni kell. A megengedett 80 kilométeres tempó mellett életveszélyes lehet akár egy kerékpáros előzése is, ha szemben ugyanolyan tempóban más jármű közeledik. Haladó járműből közeledő gépkocsi vagy motor fávolság- és sebességfelbecsülése még a legnagyobb rutinnal rendelkező autós számára is elég nagy tévedési lehetőségeket rejt magában. Akár fejórán belül is sokszor láthatunk ilyen forgalmi szituációkat közutjainkon, s legfeljebb azt tapasztalhatjuk, hogy a szabályosan közeledő öklét rúzza a „csinbe menő” felé, vagy a túrelmesőbbje figyelmeztetésként fényszóróját villantja rá a közeledő jármű érkezését a gyalogos még annyira sem tudja kiszámítani, mint a járművezető. Ezért is vannak az úttesten áthalaladókor a gyalogosok különös veszélyben, s emellett az a legnagyobb baj, hogy a „gyalogos-látásmódra” a gépkocsizók nincsenek tekintettel.

Gyakran esik szó a közhasználatú gyors-hajtás helyett a nem megfelelő sebességválasztás fogalmáról. Fenti példánk szinte csakis ilyenek. Am kívülük lehet még relatív értelemben vett gyors-hajtás a 30—40 kilométeres haladási sebesség, vagy annál kevesebb is. Mindezt adott helyen — úton —, adott viszonyok — például időjárás, láthatóság, forgalom, gyalogos-átelés — döntik el. Pontosabban azok csak meghatározzák, mert dönteni végülis az fog, aki a motoron a volán mögött ül: az ember.

Megyünkben baleseti okként 24 százalékot kitevő helytelen sebességválasztási arányt mutatja, hogy nekünk, közlekedő embereknek még nagyon sok megtanulni és megszívlelni valónk van e téren.

Zrínyi Péter

Ikercsillagok

A szabadkai Dér Zoltán könyve

Tiszteletre méltó szorgalommal és egyre mélyebbre ásva kutatja Szabadka szellemi kincseit, irodalmi irányzatait és múltját Dér Zoltán, s nem tévedünk, ha a nyolcvanas évek elejét a hetvenes évek közepéig nevezük, amikor is olyan művek megszületését várjuk, reméljük, mint az Ikercsillagok. Legújabb kötetében a szerző gazdag dokumentumanyagot gyűjtött össze Kosztolányi Dezsőről és Csáth Gézaról, levelezésüket, kéziratokat, ismeretlen szövegeket fedezte fel, s rendezte sajtó alá. Hosszú évekig kritikákban, tanulmányokban méltatta a két író — vérsérgőleg és szellemileg rokonfrók — műveit, ám ez a gyűjtemény alaposságával, tág ismeretével kiteljesíti, az eddig ismeretlen tulajdonságainak bemutatásával közelebb hozza szívűkhöz a sokoldalú művészetet és korszakos művelőit.

Hiába a legszívósabb kutatás és anyaggyűjtés is, ha egy mű nem törekszik szintézisre, s nem emeli ki az értékeket, nem próbál üzenni a jövőnek, könnyen önmagán alulválik. Szerencsére az Ikercsillagok nem ilyen könyv. Bár nyilvánvaló, hogy a szakembereket további kutatásra, esetleg vitára ösztönzi, ám az olvasó nem csalódik, mert végig élvezhető stílusban, hiteles képet kap a magyar irodalom ikercsillagainak, Kosztolányinak és Csáthnak indulásáról, s arról a forrásvidékről, ahol e művészet születik, egészen az apró részletekig — életmód és munka —, amelyekre Dér Zoltán kíváncsisága, ereje és szenvedélyes értelmezése elkauzolja. A filológiai jellegű feldolgozás az életrajz vonalán halad előre, az értelmező, értékelő tanulmányokat az érett mű felé boncolgatják a titkot, a művészetet, egy tökéletesen azonosulni tudó művész igényességével és szeretetével.

Nagy csoda már maga az is, hogy látni tudjuk a szabadkai hetedik gimnázis-

tát, azt a Kosztolányit, aki az önképző kör tagja lett, s megkezdte véresen komoly harcát a halhatatlanságért. Nagy csoda, mert hiszen Kosztolányi Dezsőt az Édes Anna, a Pecsirta, az Arany-sárhány írójaként akarjuk csak leginkább ismerni, megőrizni, pedig mennyivel több volt, és mennyivel más is. Ehhez a teljesebb képhez írt alapművet most Dér Zoltán. Kosztolányi hivatásának motivációit kutatja, annak a hivatásának, amelynek nagy része van abban, hogy kudarcából, vereségeiből mindig valamilyen magas rendű bravúrral vágtat ki magát a költő.

Külön nagy fejezetet szentel a könyv Kosztolányi Dezső és Csáth Géza (Brenner József előbb) levelezésének. Fokozza az érdekeséget, hogy az irodalmi levelek fennhőlt eszmeembere itt az intim bizalmasság, sőt a pletyka fesztelenségével közli mondanivalóját. Így a szerelméről szóló beszámolóban az egyik Politzer Erzsike szépségét állítja végtelennek, míg a másik Tichy Margitét. Aztán a Hedda-szerelme, külön regény. Kosztolányi és Lányi Hedvig szerelme 1907 szilveszterén táján kezdődött. 1910 májusában szakadt meg. Nagy tűző szerelem volt.

Teret szentel ez a könyv Kosztolányi és Juhász Gyula barátságának, levelezésének is. A költők fellédesrajza szempontjából tud újat mondani, elég csak arra utalnunk, hogy a neves gnosztikus Schmitt Jenő Juhász Gyulára és Kosztolányi Dezsőre egyaránt mély benyomást tett. Csáthoz írt levelében így mutatja be a legnagyobb szegedi poétát: „Megismerkedtem Juhász Gyulával, akitől sikerült verseket hoz a Pesti Napló.” Aztán már nem is olyan sokára, feltételezhetően az Ady Endre megítélésében támadt nézetkülönbség hatására Bécsből így ír engesztelően Juhász Gyuláról: „Juhászt, ha megletitek, köszöntsétek a nevemben is. Nem szeretném, ha ellensé-

gemmé lenne; még azt hihetné, hogy komolyan tudok haragudni oly kicsinyesek-re is, mint ő.” A két írás között ott feszül a tragédia, amely bőséges motivációt kínál Juhász későbbi hanyatlásához, szomorú sorsához. Pedig, ha a Babits-hoz és Juhász Gyulához szóló leveleket vizsgáljuk, azok egy nagyszabású szellemi szé-ánsz aktusai.

Külön rész foglalkozik a Csáth Géza és Kosztolányi levelezésével, s megrendítően tanulságos kép tárul elénk Csáth morftummal való küzdelméről. És egy csendes dráma is, bár ezt inkább csak sejtjük, hiszen Kosztolányi egy életen át lelkiismeret-furdallással járt-kelt unokaöccse halála után, hiszen nem tett meg érte annyit, amennyit megtehetett volna. Szólnunk kell a könyvnek Kosztolányi a lakácsi aspektusból fejezetéről is. Annál inkább, mivel Lukács György és iskolája jelentős, egyre nagyobb területét hódítja meg a marxista esztétikának. A lakácsi esztétika viszonya Kosztolányihoz még ennek az esztétikának a kiteljesedése előtt alakult ki, amikor a maga dogmáit beárnyékolta. Ám még így is, ebben a minőségében is a legfontosabb szerepet töltötte be a művek megítélésében, értékrendbe sorolásánál. Igaz, ez önmagában meglepő, hiszen a két név egymástól távol eső világot, terepmentől jelöl. Lukács György az irodalmat a valóság tükrének, a világ és az ember jó irányú alakítása eszközeknek tekintette. Kosztolányi viszont az egyéniség rejtelme és csodás megnyilatkozásának; hogy az ember és a társadalom megváltható volna, abban többnyire kételkedett.

Sorolhatnánk a különbségeket, ám Dér Zoltán hitelt érdemlő bizonyításokkal mutatja meg, hogy a teoretikus Lukács minősítése mennyire érvényes a század egy-két-két-két fontos értékére, a Kosztolányi-életműre. (Forum Könyvkiadó.)

Sz. Lukács Imre